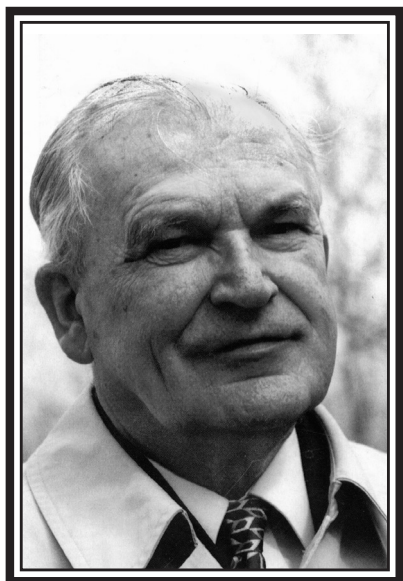

IN MEMORIAM

ВАСИЛЬ МАРКУСЬ

15 жовтня 2012 р. у місті Чикаго (Іллінойс, США) на дев'яностому році життя завершився земний шлях визначного українського вченого, політолога і громадського діяча, дійсного іноземного члена НАН України, професора Василя Маркуся.

В.Маркусь народився 27 грудня 1922 р. у с. Бедевля Тячівського повіту на Закарпатті, яке на той час входило до складу Чехословаччини. Народну школу закінчив у рідному селі, гімназію – у Хусті. У червні 1942 р. за діяльність як члена підпільної молодіжної української організації був арештований угорською владою, засуджений на п'ятирічний термін тюремного ув'язнення, але в грудні того ж року амністований. Скориставшись новими обставинами, В.Маркусь восени 1943 р. вступає на філософський факультет Будапештського університету, де водночас відвідує курси славістики, латинської і німецької мов. Тоді ж у юнацькому віці виявляє великий інтерес до художньої літератури, публіку-

ючи поезію і прозу в «Літературній неділі». У 1944–1945 рр. викладав в українській гімназії у місті Берегове, не полишаючи громадської діяльності, зокрема у Союзі молоді Закарпатської України. Улітку 1945 р. залишає Україну, невдовзі прибуває до Німеччини, де в Мюнхені продовжує студіювати славістику й педагогіку. Там же у 1948 р. в Українському вільному університеті захищає докторську дисертацію на тему: «Архаїчні властивості середньокарпатських говорів».

Досить тривалий і плідний у науковому сенсі період життя В.Маркуся пов'язаний із Францією, куди він приїздить наприкінці 1951 р. зі Швейцарії, де короткий час вивчав політичні науки у Фрайбурзькому університеті. Знакове для академічної спільноти повоєнної української еміграції французьке містечко Сарсель поблизу Парижа відіграє важливу роль і в науковій біографії В.Маркуся. Тут він стає секретарем Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) й одним із провідних співробітників редакції «Енциклопедії українознавства», з якою тісно співпрацював і в пізніші роки, після переїзду до США. У 1956 р. закінчив юридичний факультет Паризького університету захистом докторської дисертації на тему «Міжнародні відносини Української РСР та її статус у міжнародному праві, 1917–1923». У 1957 р. у Вищому інституті

міжнародних студій здобув диплом із міжнародних відносин, захистивши працю «Приєднання Закарпатської України до радянської України, 1944–1945». Обидві роботи було опубліковано як монографії в Лювені (Бельгія) і в Парижі французькою мовою: «L'incorporation de l'Ukraine subcarpathique à l'Ukraine soviétique» (1956 р., українське видання 1992 р.), «Relations extérieures de l'Ukraine soviétique et son statut en droit international, 1917–1923» (1959 р.).

Під час перебування у Франції В.Маркусь виявив себе також активним діячем українського громадсько-політичного життя в еміграції. Зокрема, він був кількарічним головою Центрального союзу українського студентства, належав до провідних членів Закордонних частин ОУН, згодом приєднався до демократичного крила цієї організації – ОУН за кордоном (ОУНз), обійнявши посаду заступника голови політичної ради. Входив до закордонного представництва Української головної визвольної ради, був співредактором журналу «Український самостійник», співзасновником Товариства української студіючої молоді імені Міхновського і редактором журналу «Фенікс», членом Пласту.

У 1959 р. В.Маркусь переїздить на постійне місце проживання до США. Спочатку працював у дослідно-видавничій асоціації «Пролог» і водночас викладав російську мову в Університеті Нотр-Дам (Індіана). Від 1962 р. – багаторічний викладач політичних наук в Університеті Лойоли у Чикаго: доцент (до 1967 р.), надзвичайний професор (до 1972 р.), звичайний професор (до 1990 р.). Упродовж кількох років викладав у Римському центрі цього ж університету, обіймав посаду професора Українського католицького університету (УКУ) в Римі, з 1973 р. був директором чиказького філіалу УКУ, у 1985–1988 рр. очолював літні курси УКУ в Римі.

У Сполучених Штатах уповні розкрився талант В.Маркуся не лише як визначного вченого загальноамериканського університетського рівня, але й організатора українознавчих наукових центрів та установ, що виникли завдяки зусиллям таких як він ентузіастів з академічного середовища діаспори. Зокрема, слід відзначити плідну діяльність професора В.Маркуся як дійсного члена НТШ в Історично-філософській секції (певний час був її керівником) та Української вільної академії наук, члена керівництва Американського товариства для вивчення релігії під комунізмом (у 1980-х рр.), Американського товариства сприяння славістичним студіям, Американського товариства міжнародного права, Американського товариства політичних наук, члена Українського богословського наукового товариства, засновника і голови Українського академічного клубу в Чикаго.

Серед інших напрямів його діяльності: Український патріархальний рух (заступник голови, співробітник журналу «Патріярхат»), польсько-українсько-сербсько-чехословацький «Альянс друзи» у Чикаго (член керівництва цієї організації), радіо «Свобода» і «Голос Америки» (політичний оглядач із питань суспільного розвитку СРСР, УРСР, країн Центральної і Східної Європи), Товариство сприяння Народному рухові України у Чикаго (заступник голови), Координаційний комітет допомоги Україні у США (заступник голови), Комісія зв'язку й інформації закарпатських українців у діаспорі (голова, редактор її «Інформаційного листка») та ін.

Після проголошення незалежності України професор В.Маркусь як головний редактор «Енциклопедії української діаспори» («ЕУД», із 1988 р.) встановлює тісні ділові зв'язки з низкою наукових установ України, насамперед, з академічними інститутами соціології та історії України. Результатом цієї співпраці стали, зокрема, підготовка й видання «австралійського» тому «ЕУД» (1995 р.), а також першої та другої книг «американського» тому енциклопедії (2009, 2012 рр.). Крім того, з'явилося десять чисел журналу «Українська діаспора» – як складова спільного наукового проекту редакції «ЕУД» та

Інституту соціології НАН України (1992–1997 рр., співредактори В.Маркус і В.Євтух). Ще однією складовою цього проекту стала видавнича серія «Бібліотека української діаспори», у рамках якої побачили світ, зокрема, монографія В.Трощинського «Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище» (1994 р.), друге видання книг Ю.Бачинського «Українська імміграція в Сполучених Штатах Америки» (1994 р.) і «Українська кооперація діаспори: Історичний огляд (1930–1995)» (1996 р.) та ін.

Загалом 1990–2000-ні рр. були особливо успішними під оглядом наукової та науково-популяризаторської діяльності професора В.Маркуся як у США, так і, особливо, в Україні. У цей період він публікує десятки журнальних статей, а також окремі праці «Політична і державно-правна еволюція українського Закарпаття» (1993 р.) та «Берестейська унія з сучасної перспективи» (1995 р.), виступає редактором збірників «Закарпаття під Угорщиною 1938–1944» (1999 р.) та «Закарпаття в ЕУ» (2003 р.); під псевдонімом Василь Марко друкує «Спомин (літературні спроби – публікації 40-х років» (1995 р.).

За активну участь у державотворчих процесах, значний внесок у розвиток співпраці між Україною й українською діаспорою нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (2008 р.).

Печальна звістка з далекої Америки про відхід у Вічність професора Василя Маркуся, якого ми особисто знали і з яким тісно співпрацювали, болісно відізналася в наших серцях. Знайомство і співпраця з цим знаним Ученим і світлою Людиною стали для нас справжнім подарунком долі, новим науковим народженням. Зустрічі з ним, його мудрі слова, глибока ерудиція, гуманістичний, людяний стиль спілкування пам'ятатимемо все своє життя. Тривалий час нас поєднували не лише наукові, творчі зв'язки, але й дружні родинні стосунки з професором В.Маркусем та його дружиною, світлої пам'яті доктором, співредактором «ЕУД» пані Даркою.

Висловлюємо сердечне співчуття рідним і близьким родини Маркусів, усій українській громаді міста Чикаго та сумуємо разом із ними.

**В.Б.Євтух (Київ),
В.М.Ткаченко (Київ),
В.П.Трошинський (Київ)**